

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

L'escola i la prevenció de l'abús sexual infantil: un enfocament comunitari

RECONEIXEMENT-NOCOMERCIAL-SENSEOBRA DERIVADA 4.0 INTERNACIONAL (CC BY-NC-ND 4.0)

Aquesta publicació ha estat registrada sota la següent llicència de **Creative Commons: Reconeixement-Nocomercial-Senseobra derivada 4.0 internacional**. Això significa que es pot compartir, copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format amb els termes següents: 1) S'ha de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si heu fet algun canvi (Reconeixement); 2) No podeu utilitzar el material per a finalitats comercials (NoComercial); 3) Si remescleu, transformeu o creeu a partir del material, no podeu difondre el material modificat. (SenseObraDerivada).

AUTORS: Equip del projecte ERAMUS + “BREAKING THE SILENCE TOGETHER. Academic success for all by tackling child sexual abuse in primary schools of Europe”. 2016 – 2018.

NÚMERO DE PROJECTE: 2016-1-ES01-KA201-025370

El present projecte ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea. Aquesta publicació és responsabilitat exclusiva del seu autor. La Comissió no és responsable de l'ús que es pugui fer de la informació que conté.

FUNDACIÓ
**VICKI
BERNADET**

iyji
Institute of Child Health
International Youth Justice Institute

Hazisza
Prävention sexualisierter Gewalt

esa
European School
Heads Association

**DAJEMY
DZIECIOM
SIĘ**

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Introducció	4
Secció 1: L'abús sexual infantil i el rol de l'escola en la prevenció	5
1. Entenent l'abús sexual infantil	5
Definició.....	5
Prevalença i conseqüències de l'abús sexual infantil	5
Falses creences sobre l'abús sexual infantil	6
Elements de l'abús sexual infantil	7
Signes de l'abús sexual infantil	7
2. L'escola davant l'abús sexual infantil	9
Quin és el rol de l'escola en quant a la prevenció i la protecció contra l'abús sexual infantil?	9
Com gestionar una sospita o revelació de l'abús sexual infantil	10
On aconseguir més informació.....	11
Secció 2: Com treballar la prevenció de l'abús sexual infantil a l'escola?	12
1. La nostra visió.....	12
2. Implementant el programa: lògica de la intervenció	14
2.1. Principis transversals	14
2.2. Possibles dificultats i formes de superar-les	15
2.3. Seqüència de la intervenció.....	16
1) Preparar la implementació	17
2) Analitzar la situació inicial del centre educatiu	18
3) Construir una visió compartida	18
4) Dissenyar un itinerari: mapa de continguts i recursos en el marc del projecte	19
5) Seguiment i avaluació de la implementació de la intervenció	20
3. Annexes	20

INTRODUCCIÓ

L'abús sexual infantil és una de les pitjors formes de violència contra els infants i a més, té una gran incidència. Segons el Consell d'Europa, entre el 10 i el 20% dels infants pateixen abusos sexuals durant la infància, sense distinció entre classes socials ni origen. L'impacte d'aquesta realitat s'estén en el temps, convertint-se en un assumpte de salut pública global.

L'escola és un dels àmbits més importants per detectar i respondre a situacions que amenacen el benestar i el desenvolupament dels infants. Així, les escoles han d'assegurar un entorn segur pels nens i nenes que vetlli pel seu adequat desenvolupament i, davant qualsevol situació de vulnerabilitat, han de notificar a les autoritats competents.

No obstant, cal remarcar que tot i ser classificat com una forma de violència, l'abús sexual infantil té una sèrie de característiques que fan que sigui força difícil d'identificar tant pels infants que l'estan patint com pels adults del seu voltant que haurien d'actuar com a figures protectores.

Donada aquesta realitat, el projecte "*BREAKING THE SILENCE TOGETHER. Academic success for all by tackling child sexual abuse in primary schools of Europe*" té per objectiu millorar la prevenció i detecció de l'abús sexual infantil en les escoles primàries d'Europa.

El projecte, amb una duració total de 2 anys, ha estat implementat per un Consorci de 5 organitzacions europees especialitzades en l'abús sexual infantil, la protecció de la infància i la gestió educativa:

Fundació Vicki Bernadet	Spain	https://www.fbernadet.org/es/
The Institute of Child Health	Greece	http://www.ich-mhsw.gr/en
Hazissa. Prävention sexualisierter Gewalt	Austria	https://www.hazissa.at
European School Heads Association	Netherlands	http://www.eshs.org/
Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę	Poland	http://fdcs.pl/

Durant el projecte s'ha desenvolupat i sistematitzat un programa per introduir la prevenció de l'abús sexual infantil en l'acció educativa de l'escola, involucrant els equips docents i no docents, estudiants i famílies, així com altres agents comunitaris, des d'una perspectiva col·laborativa i comunitària.

El programa resultant és la confluència de diferents processos que han vetllat per integrar els resultats de la recerca acadèmica publicada, l'expertesa de les organitzacions consorciades, els coneixements dels equips d'experts nacionals actuant com a Consells Assessors i els resultats de la implementació d'una prova pilot de la mà d'un procés d'avaluació participativa amb els diferents grups implicats a cada país.

El projecte aporta 5 eines diferents dissenyades específicament per abordar les diferents expectatives i necessitats dels diferents grups diana de la comunitat educativa:

- **Eina 1:** Informe "*Learning from experience*". Revisió de programes de prevenció de l'abús sexual infantil ja implementats que n'analitza els factors d'èxit.
- **Eina 2:** L'escola davant la prevenció de l'abús sexual infantil: un enfocament comunitari. Eina destinada als equips directius de les escoles per facilitar la reflexió per entomar la prevenció en l'acció educativa del centre escolar.
- **Eina 3:** Manual per a docents. Eina pràctica per facilitar que el personal docent inclogui en la seva pràctica educativa la prevenció de l'abús sexual infantil.
- **Eina 4:** Material per a famílies i infants. Conjunt d'eines per infants i famílies amb estratègies i recomanacions per treballar la prevenció de l'abús sexual infantil des de casa.
- **Eina 5:** Material de sensibilització. Materials amb missatges clau per incrementar la conscienciació de la societat en la prevenció de l'abús sexual infantil.

SECCIÓ 1: L'ABÚS SEXUAL INFANTIL I EL ROL DE L'ESCOLA EN LA PREVENCIÓ

1. ENTENENT L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

L'impacte que l'exposició a la violència suposa pel desenvolupament dels infants és innegable. A nivell educatiu, diferents estudis¹ suggereixen que la violència contra els infants té conseqüències en el seu èxit acadèmic, assolint pitjors resultats d'aprenentatge, presentant majors nivells d'absentisme, de repetició de curs i d'abandonament prematur. A més a més, com a conseqüència de la interiorització de la violència com a model relacional, els infants que n'han estat víctimes mostren un major nombre de conductes disruptives, les quals, en un context educatiu acostumen a comportar càstigs i expulsions².

DEFINICIÓ

L'abús sexual infantil és un tipus de violència contra els infants que es pot manifestar de diferents maneres i té algunes característiques específiques que cal tenir en consideració per tal de promoure una prevenció i protecció efectiva.

Pel que fa a la definició de l'abús sexual infantil, i tot i que des de l'àmbit de la recerca existeixen diferents perspectives, la definició establerta per l'Organització Mundial de la Salut (1999) genera un consens generalitzat, definint l'abús sexual infantil com:

“la participació d'un infant en una activitat sexual que no pot comprendre totalment, per a la qual és incapaç de donar consentiment informat, per a la qual no està preparat o preparada des d'un punt de vista evolutiu o que vulnera les lleis o els tabús socials. L'abús sexual infantil pot tenir lloc entre un infant i un adult o un altre infant (el qual per edat o desenvolupament estigui en una relació de responsabilitat, confiança o poder) i es concreta en activitats que tenen per objectiu gratificar o satisfer les necessitats de l'altra persona”.

PREVALENÇA I CONSEQÜÈNCIES DE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

És important adonar-se de la important prevalença de l'abús sexual infantil. El Consell d'Europa va estimar, l'any 2010, que al menys 1 de cada 5 infants a Europa eren víctimes d'algun tipus de violència sexual. A més, altres estudis, com per exemple el dut a terme pel Parlament Europeu de Recerca (Dimitrova-Stull, 2014) va demostrar a Europa entre un 10 i un 20% dels nens i nenes pateixen abús sexual infantil.

L'abús sexual infantil és, en molts casos, una experiència amb un indubtable component traumàtic que interfereix amb el propi desenvolupament de l'infant en diverses àrees de la seva vida. Pràcticament, tot els estudis duts a terme sobre les conseqüències psicològiques a curt termini mostren com només entre un 20 i 30% de les víctimes romandrien emocionalment estables després de l'experiència de l'abús. Tot i això, s'ha de tenir en compte que aquests percentatges podrien modificar-se ja que les víctimes podrien desenvolupar efectes a llarg termini que podrien haver restat latents (López, 1996).

¹ OMS "European Report on Preventing child maltreatment" (2013)

² Consell Europeu (2010)

FALSES CREENCES SOBRE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

Per poder entendre l'abús sexual infantil és necessari trencar algunes falses creences o mites que envolten el tema³

- **Els infants que pateixen abusos són una minoria.** Les estadístiques mostren com l'abús sexual infantil és considerat per l'OMS com un assumpte de salut pública global.
- **Els infants s'inventen històries.** Els infants fantasiegen sobre coses que són properes a les seves experiències de vida. Per tant, quan mostren comportaments sexuals o fan comentaris que no són coherents amb el seu estadi de desenvolupament evolutiu, aquests haurien de cridar l'atenció dels adults, per tal de poder explorar i entendre de quina manera l'infant ha tingut accés a aquest coneixement.
- **Les persones que abusen d'infants són malalts mentals.** La majoria de persones abusadores no pateixen cap tipus de psicopatologia. Acostumen a ser persones completament integrades en la societat i ben considerades per la resta de comunitat de referència.
- **L'abús sexual infantil només passa a les classes baixes.** La realitat és que l'abús sexual infantil no diferencia entre classes socials. No obstant, la recerca evidencia que, en contextos de menor nivell socioeconòmic, els casos acostumen a aflorar més que no pas aquells que tenen lloc en nivells més benestants. Això és degut a que en contextos més precaritzats, els infants acostumen a ser atesos per altres serveis de la xarxa de protecció de la infància, amb professionals més acostumats a detectar i notificar situacions abusives. Alhora, en classes socials més altes, les famílies tendeixen a ser més reticents a reportar per por a perdre estatus social.
- **Les persones abusadores són desconegudes per als infants.** Entre un 80 i un 90% dels casos d'abús sexual infantil són perpetrats per persones que pertanyen a l'àmbit de confiança de l'infant, en la majoria de casos persones de la família.
- **Les persones abusadores consumeixen drogues.** Ni les drogues ni l'alcohol són causes directes de l'abús, l'únic que promouen és la desinhibició de la persona que decideix efectuar l'abús.
- **L'abús sexual infantil sempre implica violència.** L'abús sexual infantil implica adults (o altres infants) exercint el seu poder o influència sobre els nens o nenes. Tenint en compte que la persona abusadora és normalment algú conegut i estimat per l'infant, això deixa la violència fora de l'equació. La persona abusadora utilitzarà altres estratègies com per exemple: la manipulació, el proporcionar una atenció especial, el secret o l'aïllament de l'infant.
- **Només les nenes pateixen abusos sexuals.** Tot i que és cert que les estadístiques mostren que hi ha un major nombre de nenes víctimes, els nens també estan estadísticament representats de forma significativa. A més, recerques actuals mostren com els nens acostumen a amagar més els abusos degut als estereotips de gènere (que dificulten que els nens s'identifiquin com a víctimes) o degut als prejudicis contra la homosexualitat (quan l'abusador és un home).
- **Els infants abusats odien les persones que els abusen i volen allunyar-se'n.** Normalment els infants tenen un fort lligam amb les persones abusadores. De vegades, no es poden identificar com a víctimes, perquè no relacionen que el que els estan fent sigui inapropiat, o perquè, tot i que puguin sentir que allò que passa els fa sentir incòmodes, no saben què fer al respecte.
- **Només els homes cometen abús sexual infantil.** Tot i que les estadístiques mostren que la majoria d'abusadors són homes, les dones també poden ser abusadores.

³ Acosta (2004) & Child Matters Association (1994)

ELEMENTS DE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

Els elements que caracteritzen l'abús sexual infantil difereixen de l'abús que es dona entre adults i és crucial entendre les seves particularitats per tal d'assegurar una millor prevenció i detecció. Els estudis i recerques mostren elements que acostumen a donar-se en les situacions d'abús sexual infantil:

- **Sedució.** Tenint en compte que entre el 80 i 90% de les persones abusadores són de l'àmbit de confiança i estimades per les víctimes (Finkelhor, 2012), la persona abusadora acostuma a enfortir la relació per tal de que l'infant se senti molt estimat i apreciat. Així, utilitza estratègies de manipulació com per exemple mostrar-los més atenció, amb afalacs, expressant més amor i afecte, donant-los regals...
- **Interacció sexual.** una vegada l'infant es sent segur i més unit a l'agressor és quan la interacció sexual pot ocórrer. Normalment s'inicia per sorpresa, generant una situació de confusió que fa que l'infant no sàpiga com reaccionar. Per exemple, allò que abans era un joc de pessigolles per sobre la roba, de cop es converteix en carícies a les parts íntimes; o arriben comentaris sexuals inesperats o es dona una exposició a material sexual no desitjada. En qualsevol cas, el factor sorpresa fa difícil que l'infant entengui si es tracta d'una situació adequada i que sàpiga com oposar-s'hi.
- **Instauració del secret.** El secret i la culpa són els components clau que contribueixen a la perpetuació de l'abús. La persona abusadora segueix manipulant l'infant per a que pensi que res estrany no està passant, que això és culpa seva o que ha estat el mateix nen o nena qui ho ha provocat. També poden donar-se amenaces més o menys subtils dient que si l'infant decideix parlar alguna cosa realment dolenta passarà, ja sigui al propi infant ("ningú no et creurà"), a la família ("la teva mare es posarà molt trista", "si no em deixes fer-t'ho a tu li faré al teu germà petit") o a l'agressor –que recordem que és algú estimat pel menor – ("si dius alguna cosa, jo aniré a la presó"). Sigui com sigui, l'infant se sent atrapat i indefens i troba en el silenci la millor opció, normalment desenvolupant un comportament acomodatiu que li permet sobreviure a l'abús, controlar els danys i passar desapercbut.
- **Revelació.** La majoria de les vegades, la revelació no arriba, i si ho fa, acostuma a ser temps després, tal i com ho evidencia la OMS (2013). La revelació és normalment un procés gradual, on l'infant intenta explicar allò que li està passant de la única manera com sap o com pot fer-ho. Si les persones adultes properes a l'infant no són sensibles al problema, no seran capaces d'entendre o de reaccionar de manera apropiada, fet que comportarà que hi hagi un augment del patiment de l'infant que pot abocar a una retractació de la revelació.

SIGNES DE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

S'ha de tenir en compte que les conseqüències inicials de l'abús sexual infantil – tant en l'àmbit físic com psicològic- en són alhora els seus indicadors, per tant, és necessari conèixer en detall aquests signes i estar alerta quan es donin en algun menor.

Tanmateix, els indicadors de l'abús sexual infantil són molt diversos i, per tant, no podem parlar de cap "síndrome de l'infant abusat" o definir una sèrie de símptomes específics. En aquest sentit, cal tenir present que els senyals d'alerta no són unívocs o exclusius i poden estar relacionats també algun altre tipus de problema. A més, aquests senyals d'alerta poden ser molt variables i manifestar-se diferentment en cada infant: així com hi haurà infants que podran presentar indicadors des d'un inici de la situació abusiva, d'altres els comencin a manifestar més endavant.

Tot i que la part física no és la més rellevant a l'hora de detectar casos, i tenint en ment que els professionals educatius no tenen per què ser experts, és necessari que coneguin els senyals d'alerta més importants. En aquesta línia, és important recordar que l'abús sexual infantil molt sovint no implica contacte físic entre la persona abusadora i la víctima i que, si hi ha hagut contacte, les evidències del mateix poden ser inexistentes, variables i, en molts casos, compatibles amb altres tipus de situacions no

relacionades amb l'experiència de l'abús sexual infantil, fent que sigui molt difícil de detectar l'abús exclusivament a partir dels danys físics.

Tanmateix, és important prestar atenció a infeccions d'orina constants, dificultats al caminar o al seure, dolor, inflamació o picors a l'àrea genital, dolor a l'orinar, roba interior tacada o trencada sense motiu creïble, cops, cremades o ferides a les zones externes dels genitals o la zona anal, entre d'altres.

També és necessari tenir en compte que els indicadors estan lligats, sobretot, a l'àmbit emocional i de comportament de l'infant, tal i com es recull sintèticament en la taula a continuació:

Tipus d'impacte	Síntomes
<i>Problemes emocionals</i>	pors i fòbies desconfiança depressió alts nivells d'ansietat baixa autoestima sentiments de culpa vergonya estigmatització síntomes d'estrès post-traumàtic malalties, somnis recurrents, comportaments d'hiper-vigilància, respostes de por exagerades rebuig al propi cos comportament d'autolesió ideació suïcida o conductes suïcides
<i>Problemes cognitius</i>	comportaments hiperactius problemes de concentració i atenció baix rendiment acadèmic
<i>Problemes relacionals</i>	pocs amics menys temps per jugar amb els companys aïllament manca d'habilitats socials
<i>Problemes funcionals</i>	problemes de son canvis en els hàbits alimentaris pèrdua de control sobre els esfínters: enuresis i encopresis. queixes somàtiques: mals de cap, mal d'estómac...

Font: adaptat de Pereda (2009) i Echeburúa i Guerricaechevarría (2000)

2. L'ESCOLA DAVANT L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

QUIN ÉS EL ROL DE L'ESCOLA EN QUANT A LA PREVENCIÓ I LA PROTECCIÓ CONTRA L'ABÚS SEXUAL INFANTIL?

L'escola és un dels àmbits més importants per detectar i respondre a situacions que amenacen el benestar i el desenvolupament dels infants. Les escoles han d'assegurar un ambient segur pels nens i nenes i han de poder seguir de prop la seva evolució i notificar a les autoritats pertinents si hi ha qualsevol situació de vulnerabilitat. Per tot això, és responsabilitat de la institució escolar:

- Disposar de procediments clars i de programes per a la protecció de la infància en el marc escolar, tant per situacions que puguin succeir fora de l'escola, com per situacions que tinguin lloc dins del recinte escolar.
- Oferir orientacions a l'equip directiu, professorat i altres professionals del centre escolar per a la identificació i l'actuació davant de situacions de risc per als infants.
- Designar una persona referent en matèria de protecció de la infància per facilitar la intervenció davant de situacions de risc.
- Fer seguiment dels infants en situació de risc social en l'àmbit escolar.

Les escoles són efectives perquè poden implementar programes educatius sistemàtics per a la prevenció de l'abús sexual infantil, adaptats a les diferents edats i nivells cognitius dels infants. L'objectiu d'aquests programes hauria de ser el de prevenir l'abús, proporcionant als infants el coneixement i les capacitats suficients per reconèixer i evitar situacions que poden ser abusives, posant èmfasi en les estratègies que poden fer servir les persones abusadores.

Els programes haurien d'informar també sobre la manera adequada de buscar ajuda en cas d'abús o d'intent d'abús; i equipar els adults amb estratègies per respondre ràpidament i de manera efectiva davant d'una revelació. Les aules proporcionen grans oportunitats per promoure el debat i la reflexió sobre aquestes temes. És important tenir en compte que la prevenció hauria de començar des dels inicis de l'escolarització, perquè la victimització infantil es dona al llarg de totes les edats dels nens i nenes.

A més del treball preventiu, els equips docents tenen un rol important a l'hora d'identificar possibles casos d'abús sexual infantil, ja que, tal i com evidencia la recerca (Children's Commissioner, 2017), les professores i els professors són les persones adultes de fora de la xarxa familiar a qui els infants poden confiar una revelació d'abús sexual infantil. A banda de les revelacions, les escoles tenen un paper clau a l'hora d'identificar possibles situacions de vulnerabilitat i sol·licitar conseqüentment l'arrencada d'una intervenció protectora.

Com que les escoles són un dels pocs llocs on els infants acudeixen gairebé a diari, les figures educadores tenen l'oportunitat d'observar eventuais canvis tant a nivell físic com de comportament dels nens i nenes. Així, tant les figures professionals docents com no docents que intervenen a l'escola de forma estable, són part integral de l'equip educatiu que ha de poder ajudar aquells infants que estiguin fer front a dificultats (Crosson-Tower, 2003).

L'escola és un àmbit privilegiat per realitzar accions de prevenció, detectar i intervenir davant situacions que posin en risc el benestar i el desenvolupament dels infants

COM GESTIONAR UNA SOSPITA O REVELACIÓ DE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

Una de les majors pors del professorat és no saber com reaccionar en el moment en que un infant realitzi una revelació d'una situació d'abús sexual infantil (Subida, et al., 2000). Per això, és important tenir en compte algunes clau per acollir positivament una revelació:

- **Creure l'infant.** El nen o la nena necessita saber que hi ha una persona adulta que el creu i que l'ajudarà. Els adults no han de jutjar allò que el nen o la nena està dient ni avaluar la credibilitat de les seves declaracions.
- **Mantenir la calma.** Si els gestos facials o la reacció emocional de la persona adulta a l'acollir la revelació mostra que aquesta es troba en xoc, enfadada o disgustada, es possible que l'infant no acabi d'explicar la situació abusiva o que es retracti d'allò que ja hagi pogut explicar.
- **Proporcionar un espai privat i segur on parlar.** S'ha d'assegurar un lloc privat on poder parlar. S'ha de dir a l'infant que allò que han parlat li hauran d'explicar a algú per a que el pugui ajudar de la millor manera possible. Tot i això, cal dir-li a l'infant que només se n'assabentaran aquelles persones imprescindibles per ajudar, que no serà una cosa que s'expliqui a tothom.
- **No fer promeses que no es puguin complir.** Si es fa una promesa que no mantenim, l'infant aprèn que som una altra persona adulta en qui no pot confiar.
- **No jutjar ni a l'abusador ni l'abús.** Si es comença a parlar malament de la persona abusadora probablement és possible que l'infant es posi de la seva part i l'acabi defensant, ja que no podem oblidar que normalment és algú a qui estima. Un cop l'infant comenci a defensar-la pot passar que es retracti de la seva revelació i que no torni a parlar dels abusos.
- **Informar immediatament.** És essencial que li diguem a l'infant que hem d'informar d'allò que ens ha explicat. Com a ciutadania en general però especialment com a figures professionals en contacte amb la infància, tenim el deure de notificar a les autoritats competents la situació de risc revelada o detectada.
- **Gestionar la revelació amb discreció.** Tot i que reportar l'abús és obligatori, és important que li diguem a l'infant que ho gestionarem amb discreció, que només les persones que el puguin ajudar de manera efectiva coneixeran la situació, i no tothom a l'escola (ni els professors ni la resta d'alumnes). Perquè sigui així, és important saber com i a qui informar sobre la situació a l'escola.
- **Informar l'infant del que passarà.** Cal explicar-li a l'infant quins seran els propers passos que seguirem. Potser no podrem respondre totes les seves preguntes i en aquest cas haurem de ser honestos i dir-li a l'infant que no coneixem la resposta de moment, però que ho esbrinarem.
- **No investigar les al·legacions de l'infant.** S'ha de deixar la investigació als professionals especialitzats. Una vegada tinguem la suficient informació per activar la notificació, no s'ha de preguntar més al nen o la nena. Fer preguntar pot generar problemes en la investigació o en el procés judicial i pot suposar una re-victimització de l'infant.
- **Buscar suport per a vosaltres.** Per al propi benestar, és important que puguem donar-nos un espai per afrontar els sentiments que ens hagi generat l'acollida de la revelació de l'infant. De vegades pot ser suficient parlar-ho internament amb el professional de psicologia de l'escola, però també pot ser necessari acudir a algun recurs comunitari especialitzat en el tema.

En cas que l'infant no faci una revelació directa, però es tinguin sospites degut a alguna cosa que el nen o la nena hagi dit o es doni algun indicador de comportament que mostri que pugui estar patint algun tipus de problema, des de l'escola s'hauria de:

- **Proporcionar espais de paraula oberts** amb els infants a l'aula per tal de compartir reflexions sobre com identificar situacions que els facin sentir incòmodes, la importància de demanar ajuda, on demanar-la...
- **Oferir oportunitats per parlar individualment** d'aquells temes que poden preocupar els infants. Les tutories poden ser una bona oportunitat per parlar, no només de temes acadèmics, sinó també sobre el benestar dels nens i nenes, les seves preocupacions, problemes... Més que imposar una conversa, és important construir una relació on l'infant sàpiga que si necessita alguna cosa, pot parlar-ne amb el seu professor o professora i demanar-li ajuda.

- **Estar atents** a l'evolució de l'infant. Sense que sigui evident, és important fer seguiment per valorar si s'observen indicadors de risc que puguin anar a més. També és recomanable coordinar-se amb altres serveis comunitaris, educatius o socials, on el menor assisteixi per tal de compartir informació.

ON ACONSEGUIR MÉS INFORMACIÓ

En una situació d'abús sexual infantil, ja sigui revelació o sospita, la ciutadania està obligada a informar a les autoritats competents per tal de que es pugui activar una resposta efectiva que protegeixi l'infant.

Per tant, és necessari que tothom a l'escola sàpiga a qui ha d'informar internament sobre una possible situació de risc i que alhora, la figura que en tingui la responsabilitat informi a les autoritats de protecció de la infància, segons els protocols vigents.

La informació detallada sobre els procediments establerts són diferents a casa país, però en qualsevol cas, és crucial que els professionals de l'escola tinguin un bon coneixement sobre com s'articulen al seu centre i al seu entorn comunitari.

El telèfon europeu d'ajuda a la infància⁴ funciona com un servei d'atenció directa 24 hores els 365 dies de l'any per alertar de situacions de risc per a la infància, que poden utilitzar tant les persones adultes com els mateixos infants.

**Tota persona
coneixedora d'una
possible situació
d'abús sexual infantil
està obligada a
notificar-la a les
autoritats competents**

Telèfon Europeu d'ajuda a la infància Infància Respon	116 111
--	----------------

⁴ A Catalunya aquest servei és també conegut com "Infància Respon".

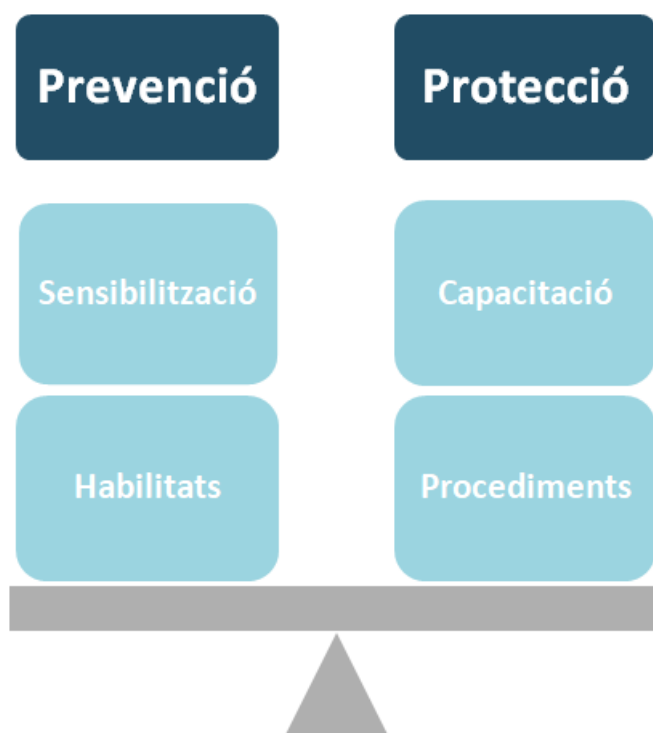
SECCIÓ 2: COM TREBALLAR LA PREVENCIÓ DE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL A L'ESCOLA?

1. LA NOSTRA VISIÓ

Una escola que vulgui afrontar la realitat de l'abús sexual infantil i treballar-la educativament ha d'intervenir en dos nivells estratègics:

- **Nivell de prevenció:** garantir que l'escola és un entorn lliure d'abús sexual infantil i que és un espai on es donen eines per detectar-lo. Per a aconseguir-ho cal intervenir en dues direccions:
 - Els diferents col·lectius de la comunitat educativa coneixen la realitat de l'abús sexual infantil i les seves particularitats.
 - Els diferents col·lectius de la comunitat educativa desenvolupen habilitats personals que reforcen la prevenció de situacions abusives.
- **Nivell de protecció:** garantir que un cop detectada o revelada una situació d'abús sexual infantil es genera una resposta protectora i reparadora adequada des de l'escola.
 - Els diferents col·lectius de la comunitat educativa reben formació per identificar possibles situacions de risc relacionades amb l'abús sexual infantil, tant dins com fora de la institució escolar.
 - Els diferents col·lectius de la comunitat educativa reben informació per poder actuar adequadament davant de situacions abusives, demanar ajuda i acompanyar des de la relació educativa.

Prevenció i protecció: un equilibri crucial per crear entorns segurs per als infants

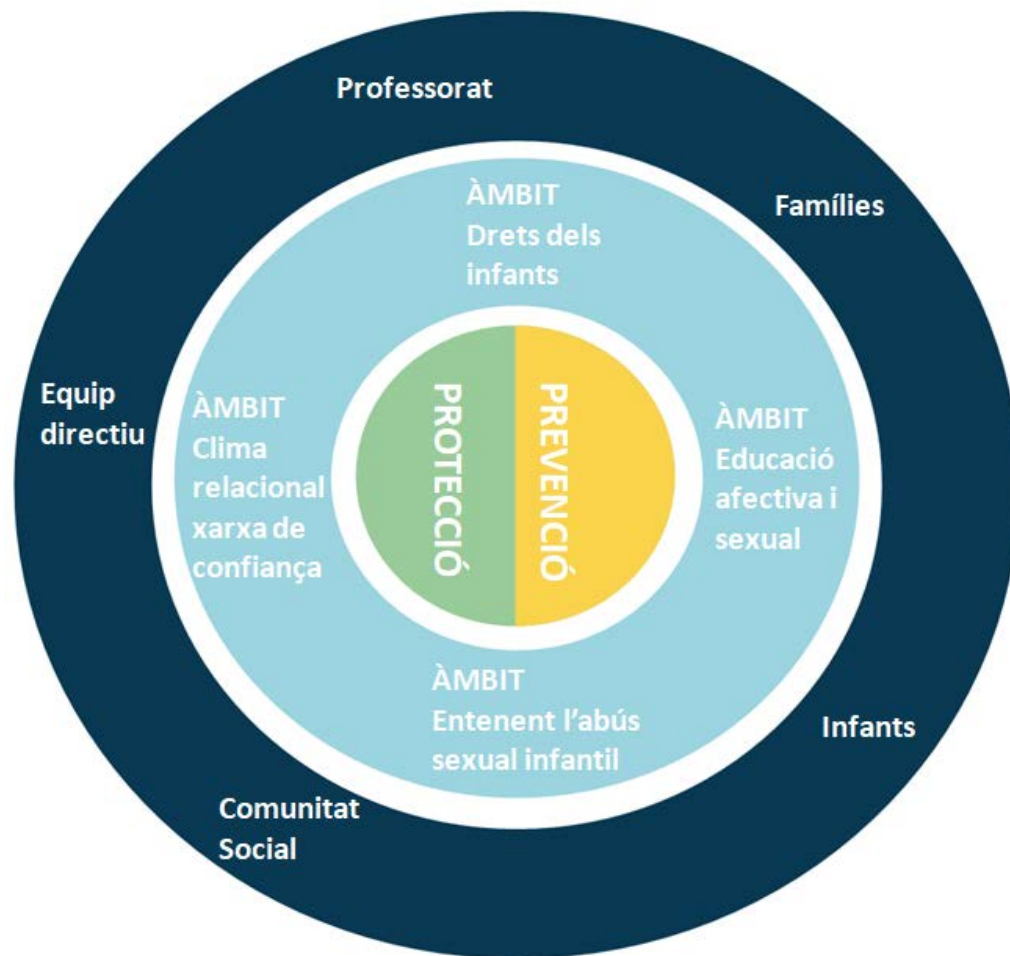

Per poder concretar ambdós nivells a la pràctica, cal incidir sobre un seguit d'àmbits temàtics que, en base als resultats de la recerca efectuada en el marc del present projecte (O1: Informe Aprenent de l'experiència), podem concretar de la manera següent:

- **ÀMBIT: Drets dels infants.**
L'escola integra la perspectiva dels drets dels infants en el seu treball educatiu de forma transversal, com a contingut d'aprenentatge i com a model de relació basat en el respecte entre els infants i les persones adultes (tant del propi centre educatiu, com de les famílies com i l'entorn comunitari).
- **ÀMBIT: Educació afectiva i sexual**
L'escola fomenta que els infants rebin informació sobre el desenvolupament psico-sexual de qualitat, que els ajudi a desenvolupar una vivència positiva de la sexualitat de forma adaptada al seu moment evolutiu, integrant la dimensió afectiva i emocional i essent respectuosa amb els altres. Per a fer-ho, es crea un clima favorable a parlar sobre aquestes qüestions i es generen espais d'escolta activa, superant tabús, falses creences o mites.
- **ÀMBIT: Entenent l'abús sexual infantil i activant respostes adequades.**
Partint de l'evidència que no podem protegir d'allò que no coneixem, cal que els infants i tota la comunitat educativa tinguin coneixements específics sobre l'abús sexual infantil. Tot i tractar-se d'una forma de violència contra la infància, l'abús sexual infantil té unes particularitats que cal conèixer per tal de poder entendre com s'estableix, es cronifica i s'oculta. Sense el coneixement d'aquesta dinàmica concreta, les víctimes d'abús sexual infantil resten invisibilitzades o no troben un entorn favorable a generar i acollir revelacions. Alhora, cal que l'escola faci un esforç per identificar eventuais situacions de risc tan a dins com fora de l'escola i que articuli els mecanismes per donar-hi resposta de manera adequada des del propi mandat de prevenció i protecció.
- **ÀMBIT: Clima relacional i xarxa de confiança.**
L'escola estableix uns principis clars que guien les relacions inter-personals en el marc de la institució. Partint de les premisses del bon tracte per a tots i en totes les circumstàncies, els infants i professionals tenen el dret i el deure de tractar-se amb respecte i fomentar la cura mútua. Les conductes que surtin d'aquest marc seran adequadament identificades i s'intervindrà de forma consensuada per tal de corregir-les educativament. Alhora, cal fomentar la consciència de que no sempre cal fer front a les dificultats de forma individual, sinó que és bo i necessari demanar ajuda. Per a fer-ho cal desenvolupar en els infants i els adults la noció de xarxa de confiança ("*safety maps*"), integrant aquelles persones a qui podem recórrer davant d'una adversitat o problema, per tal de que puguin ajudar.

A nivell metodològic, els nivells estratègics i àmbits temàtics han de poder concretar-se en oportunitats d'aprenentatge per a tots els col·lectius de la comunitat educativa entesa de manera àmplia. Dit d'una altra manera: la prevenció i protecció de l'abús sexual infantil no és una qüestió que incumbeixi només als infants, sinó que interpel·la a tota la societat. En aquest sentit, les accions del programa, no han d'adreçar-se només a l'alumnat, sinó que, partint d'un lideratge encapçalat per la institució escolar, han d'incorporar a la totalitat de la comunitat educativa: infants, professorat i equips directius, famílies i comunitat social de referència.

Cada escola ha de desenvolupar espais i crear mecanismes per materialitzar la participació de tots els grups en el treball de prevenció i protecció contra l'abús sexual infantil, tenint en compte la seva pròpia filosofia i forma de fer les coses. Per tant, per a algunes escoles, això pot significar només el fet d'incloure el tema de l'abús sexual infantil en dinàmiques educatives que ja són actives i en ple funcionament. Altres escoles, però, pot ser que hagin de desenvolupar un treball preparatori per explorar com cadascun dels grups objectiu de la comunitat educativa pot participar en la construcció des de zero d'una dinàmica de prevenció i protecció dins de l'entorn escolar, essent sensibles a les possibles dificultats o reticències que puguin aparèixer al llarg del camí.

2. IMPLEMENTANT EL PROGRAMA: LÒGICA DE LA INTERVENCIÓ

2.1. PRINCIPIS TRANSVERSALS

- **Construcció d'una visió compartida**

En base a la recerca recopilada en el marc del projecte (Informe O1 i conclusions extretes de les reunions amb els Consells Assessoris i els grups de discussió), resulta fonamental que la prevenció i protecció envers l'abús sexual infantil, siguin considerades com un eix de treball necessari i prioritari per part de l'equip directiu i docent. Tot i que l'escola té l'obligació de garantir la protecció dels infants de tota forma de violència, aquest mandat pot desdibuixar-se sense un equip professional que l'entomí de manera decidida per articular-lo a la pràctica en accions concretes. Per això mateix, és important donar espai i temps a la construcció d'un horitzó compartit que doni significat a les accions que es duiguin a terme en el marc d'aquest projecte.

- **Adaptació a cada realitat i construcció a partir del saber fer ja existent.**

És possible que l'escola ja estigui abordant molts dels temes proposats en aquest programa. De fet, l'objectiu principal del programa no és dir què cal fer, sinó més aviat oferir elements de reflexió per ajudar a construir la pròpia estratègia de prevenció i protecció. La finalitat d'aquesta estratègia hauria de ser la sistematització dels esforços que s'estan realitzant per assegurar que els infants se senten

segurs a l'escola i que veuen en els seus professionals a persones que els podrien ajudar en cas de dificultats.

- **Aproximació progressiva a la visió compartida**

L'acció en el marc d'aquest projecte, s'ha d'entendre en clau de procés que, en base a la reflexió i l'observació de la pròpia pràctica, introdueix canvis i millores de forma permanent. No es tracta d'un procés lineal en que cal arribar a una línia de meta, sinó que exigeix de la institució escolar una actitud permanentment vigilant per detectar mancances i corregir-les de manera constructiva i participada.

- **Integració del mandat de protecció i prevenció contra l'abús sexual infantil en el cor de l'acció educativa de l'escola**

Un cop treballada la visió de com l'escola ha de posar en pràctica el seu mandat de protecció i prevenció, cal que aquesta es tradueixi en un seguit d'accions articulades amb coherència i sostingudes en el temps. Idealment, cal tendir a trobar fórmules per incloure aquest treball en els documents que recullen els trets d'identitat de l'escola i en la seva programació educativa estable, assegurant així la seva sostenibilitat i evitant que esdevinguin accions puntuals dependents de l'eventual voluntat de determinades persones.

- **Lideratge participatiu des de l'escola obert a la comunitat**

L'escola és una institució inserida en un context social del qual no pot deslligar-se. En aquest sentit, cal vetllar per optimitzar la coordinació amb aquells serveis i recursos socio-culturals i de suport a la comunitat que existeixin al voltant de l'escola. Això, a més d'assegurar una adequada resposta a eventuais situacions de risc que pugui viure l'alumnat, contribueix a millorar el treball en xarxa i la coordinació amb els diferents serveis comunitaris, així com a integrar-los en l'acció educativa de l'escola, beneficiant una atenció integral de les necessitats dels infants.

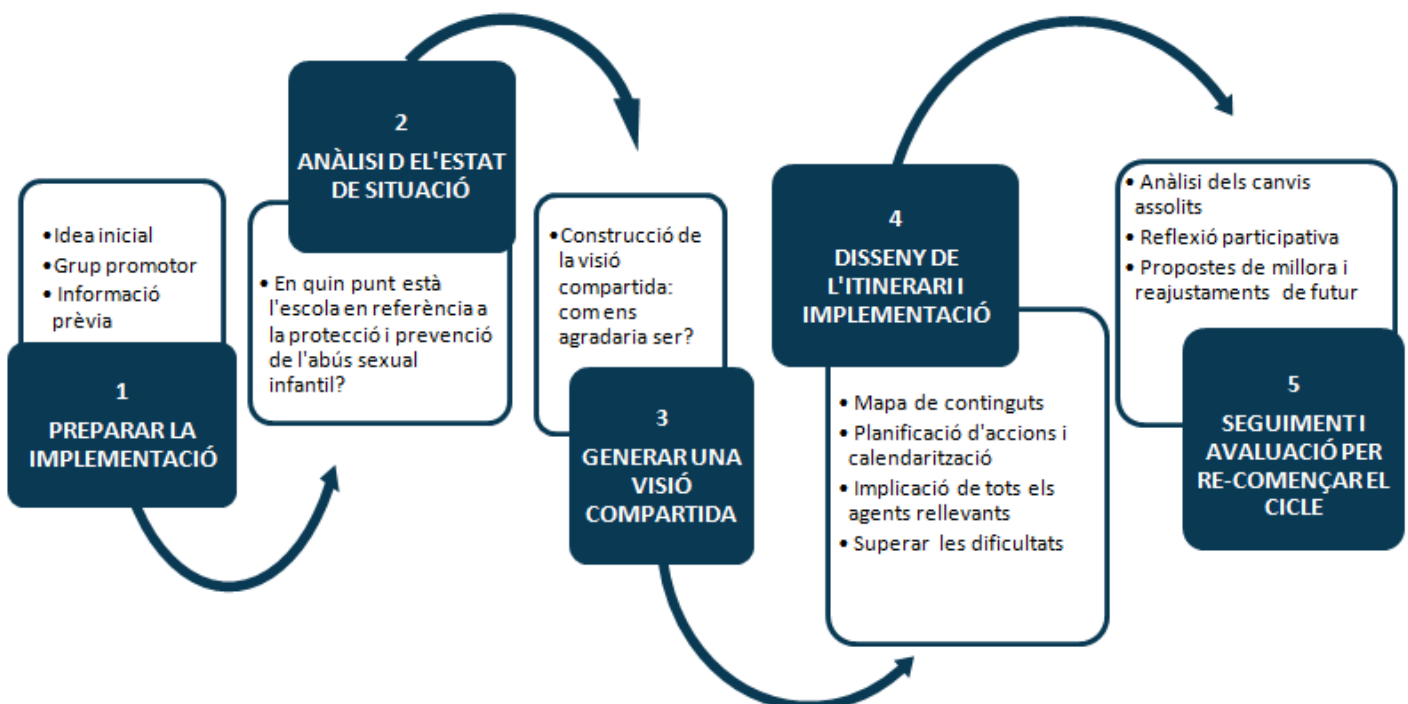
2.2. POSSIBLES DIFICULTATS I FORMES DE SUPERAR-LES

DIFICULTATS	VIES DE SUPERACIÓ
<p>Parlar de sexualitat incentiva la curiositat i posa en risc els infants.</p> <p>Parlar d'abús sexual infantil resulta traumàtic i pot fer por als infants.</p>	<p>La recerca especialitzada (Kirby & Lepore, 2007) posa en evidència que l'accés a una educació sexual de qualitat des d'edats primerenques es relaciona amb:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millors indicadors de benestar físic i emocional • L'adquisició de competències per afrontar críticament mites i falses creences sobre la sexualitat. • El desenvolupament d'habilitats per identificar, protegir-se i reaccionar davant de l'abús. • Un desenvolupament sexual sa. <p>De la mateixa manera, la Convenció sobre els drets dels infants i les Observacions Generals del Comitè dels Drets de l'Infant Nacions Unides situen l'educació afectivo-sexual com a un dret fonamental dels infants.</p>
<p>Si parlem d'abús sexual infantil les famílies pensaran que és perquè es donen casos a l'escola.</p>	<p>Les dades de prevalença de l'abús sexual infantil són tan elevades que l'Organització Mundial de la Salut el considera un greu problema de salut pública i de vulneració de drets humans fonamentals.</p> <p>Davant l'abast de la problemàtica la ciutadania i els Estats a través de les seves institucions tenen l'obligació de garantir que la infància pot viure lliure de qualsevol forma de violència. L'escola com a espai que</p>

<p>Les famílies no volen que es parli d'aquest tema.</p>	<p>acull a tota la infància, no pot defugir el seu mandat protector i ha de ser proactiva en aquest sentit.</p> <p>Les eventuais reticències de les famílies han de poder abordar-se des de la sensibilització i la informació que ajudi a entendre i situar la problemàtica. Tanmateix, i per sobre de tot ha de prevaldre l'interès superior de l'infant i el seu dret a la protecció i a la informació.</p>
<p>És un tema massa delicat i no en sabem prou com per poder entomar-lo.</p>	<p>El tabú que rodeja l'abús sexual infantil és una construcció social que no fa més que reforçar el silenci i l'ocultació que necessita per perpetuar-se.</p> <p>És un peix que es mossega la cua: com més por de parlar-ne i menys en parlem, més força donem a les persones abusadores i condemnem a les víctimes a viure amagant el seu patiment. Hem de poder trencar aquest cercle pervers i només ho aconseguirem si comencem a acceptar que l'abús sexual infantil és una realitat que no deixarà d'existir encara que mirem a una altra banda. I que necessitem parlar-ne per desarmar els abusadors i prendre'ls el poder.</p> <p>Potser al començament resultarà difícil i ens sentirem insegurs per entomar el tema. Aquí, per sort podem recolzar-nos en recursos ja existents per tal d'entendre les nocions bàsiques sobre l'abús sexual infantil (com aquest material).</p> <p>Però és fonamental encetar la conversa. I més que preocupar-nos per poder tenir el discurs perfecte, és clau transmetre als infants i tota la comunitat educativa que és un tema que a l'escola podem parlar i, el més important, que escoltarem tot el que tinguin a dir-nos i no els deixarem sols amb el problema.</p>

2.3. SEQÜÈNCIA DE LA INTERVENCIÓ

A continuació es presenta una proposta per articular el programa a la pràctica:

1) PREPARAR LA IMPLEMENTACIÓ

- **La proposta inicial**

La iniciativa de començar a implementar el present programa pot arribar de maneres diferents: per part d'alguna figura docent que ha participat en una formació específica sobre la prevenció de l'abús sexual infantil, per part de famílies preocupades per la qüestió, des de la direcció del centre en base a directrius de la inspecció educativa, a partir d'un acord col·lectiu del Consell Escolar, etc.

Sigui com sigui, el desconeixement generalitzat sobre la temàtica pot fer que moltes persones puguin tenir resistències per engegar un treball en aquesta línia. Així, és possible que la idea inicial de començar a treballar en la direcció que proposa aquest programa no sigui del tot ben rebuda, o que no ho sigui de forma unànime en la totalitat de l'equip directiu, cos docent, o per part de les famílies.

Per superar aquesta eventual situació, caldria partir d'una anàlisi acurada d'aquells factors facilitadors (que juguen a favor del programa) i dels factors d'oposició (que poden frenar el programa, de forma oberta o subtil). D'aquesta anàlisi, en dependrà que el programa pugui arrencar directament com a projecte de centre amb tothom implicat, o que calgui sensibilitzar i oferir informació prèvia que permeti superar les resistències i crear aliances entorn a l'acció proposada, o començar com una experiència pilot que es dugui a terme a un nivell més reduït a l'espera que els beneficis observats en permetin la seva generalització.

Independentment de com arrenqui el projecte, cal valorar cada pas fet en favor de la construcció d'una escola com a espai segur i protector per als infants.

- **Constituir un grup promotor**

Sigui com sigui que l'escola es plantegi treballar en la línia que proposa el present programa, és necessari que existeixi un lideratge clar des del centre escolar i, per això mateix, es requereix comptar amb una implicació clara de l'equip directiu. Tanmateix, això no vol dir que la responsabilitat de la seva implementació hagi de recaure únicament en les figures amb rol directiu, i fóra recomanable articular lideratges participats, amb presència de la resta dels diferents col·lectius de la comunitat educativa: alumnat, professorat, famílies i xarxa comunitària d'atenció a la infància.

El rol d'aquest grup promotor seria bàsicament el d'actuar com a força dinamitzadora del procés per tal d'assegurar que les accions es duen a terme de manera auto-gestionada. Això implica que hi ha d'haver persones dintre d'aquest grup promotor que tinguin una comprensió aprofundida de les implicacions de donar resposta al mandat de prevenir i protegir de l'abús sexual infantil des de l'àmbit escolar.

- **Informar els diferents col·lectius implicats de la implementació del projecte**

La recerca efectuada que serveix com a base del present programa, estableix que és necessari informar prèviament a la totalitat dels col·lectius implicats de la implementació del mateix. L'objectiu d'aquesta informació és donar a conèixer la necessitat d'abordar la temàtica des del centre educatiu i generar aliances en base a una sensibilització preliminar. Cada escola haurà de plantejar-se la manera en com efectuar aquest procés informatiu als diferents col·lectius implicats, en base a les pròpies maneres habituals de procedir.

- **Acordar un procediment intern d'actuació en cas de sospita o revelació d'una situació d'abús sexual infantil.**

En base a les estadístiques de prevalença de l'abús sexual infantil, no és difícil imaginar que és una realitat més propera del que ens agradaria pensar. Un efecte positiu del projecte és contribuir a trencar el silenci sobre aquest tema mitjançant la creació d'un entorn segur i sensible al tema. Per tant, poden haver-hi nens o famílies que decideixin donar un pas endavant i revelar una situació d'abús. També pot ocórrer que a través de les activitats de sensibilització i capacitació, els professionals de l'ensenyament,

les famílies o els nens puguin detectar situacions de risc o sospita d'abús sexual infantil que en el passat podrien haver passat desapercbedes.

En tots dos casos, l'escola necessita aclarir i acordar com procedir davant aquestes situacions. Aquest procediment s'ha d'alinejar amb la legislació de cada país (sent coherent amb la legislació europea en la matèria), els protocols nacionals i les normes escolars. Es recomana que aquest procediment sigui dissenyat i discutit de forma participativa, amb l'objectiu de reduir les possibles angoixes, per assegurar que tota la plantilla de l'escola sap com reaccionar, el paper de cada persona i com gestionar la situació dins de l'àmbit de responsabilitat de l'escola.

També es recomana explorar i connectar-se amb les organitzacions de la societat civil especialitzades en el tema que existeixen en el context escolar per rebre assessoria experta.

2) ANALITZAR LA SITUACIÓ INICIAL DEL CENTRE EDUCATIU

La realitat de cada centre educatiu és particular i complexa. En aquest sentit, l'arrencada del treball en el marc del projecte ha de partir d'una anàlisi de la manera com l'escola entoma (o no) qüestions que tenen a veure amb la prevenció i protecció davant de l'abús sexual infantil, en un sentit ampli.

Aquesta anàlisi hauria de permetre recopilar informació sistematitzada en relació als diferents àmbits temàtics que contribueixen a generar un context educatiu favorable a la prevenció i la protecció davant l'abús sexual infantil.

Per tal de facilitar aquesta tasca, des del projecte es proposa la realització del qüestionari 1 en els annexos (PRE-TEST desenvolupat x ICH). Aquest qüestionari recull les dimensions d'anàlisi que han de permetre que el grup promotor tingui una visió clara de l'estat de situació de l'escola en relació a la prevenció i protecció de l'abús sexual infantil. Aquesta eina, ajuda a sistematitzar la informació relativa a allò que ja s'està fent i a identificar àrees de millora necessàries.

3) CONSTRUIR UNA VISIÓ COMPARTIDA

Com ja s'ha avançat anteriorment, garantir que l'escola és un espai segur per als infants i que es treballa de forma proactiva per prevenir i protegir davant l'abús sexual infantil, implica una aposta decidida del centre educatiu. Però a banda del compromís ferm d'entomar aquesta tasca, és necessari també que existeixi una visió clara d'allà on es vol arribar i allò que es vol aconseguir i que aquesta visió sigui el més consensuada possible amb els diferents col·lectius de la comunitat educativa: alumnat, equip directiu, cos docent, famílies i xarxa comunitària de protecció a la infància.

Aquest procés de reflexió pot dur-se a terme de diferents maneres, en funció del tarannà, possibilitats i caràcter específic de cada centre. Per a facilitar la reflexió, pot ser útil recuperar les idees exposades en l'apartat anterior (3. *Com haurien d'abordar les escoles l'abús sexual infantil: la nostra visió*), en el que es recopilen els nivells estratègics i àmbits temàtics que des de la recerca acadèmica s'estableixen com a necessaris per tal d'entomar el treball de prevenció i protecció de l'abús sexual infantil en el context escolar.

Algunes idees d'activitat per tal de dur a terme aquesta reflexió són:

- Grups de discussió amb els diferents col·lectius per separat per analitzar col·lectivament les necessitats i determinar prioritats temàtiques.
- Reunions conjuntes amb representants dels diferents col·lectius.
- Dinàmiques participatives per facilitar la reflexió col·lectiva sobre el futur desitjat: mapa de necessitats, línies del temps, visualitzacions... implicant tots els col·lectius de la comunitat educativa.

4) DISSENYAR UN ITINERARI: MAPA DE CONTINGUTS I RECURSOS EN EL MARC DEL PROJECTE

Un cop establert l'estat de situació del centre educatiu en relació amb la prevenció i protecció de l'abús sexual infantil i la construcció d'una visió clara de com hauria de ser la realitat desitjada, l'escola pot començar a visualitzar quines àrees de treball cal potenciar o re-orientar amb l'objectiu de poder garantir que els infants es desenvolupen en un context protector.

Des de l'escola, també podran valorar amb les famílies quines àrees poden reforçar de manera paral·lela a casa, per tal d'assegurar que tant a l'escola com en l'entorn familiar, els infants reben missatges coherents.

De la mateixa manera, amb els serveis i recursos de la xarxa comunitària, es podrà compartir un mateix llenguatge i forma d'acostar-se a la problemàtica per facilitar una coordinació efectiva que maximitzi la protecció dels infants envers l'abús sexual infantil. Alhora, en base a aquest contacte preliminar, es podran generar fórmules de treball que permetin optimitzar la coordinació per millorar l'atenció als infants des dels diferents serveis que hi intervenen.

A continuació es detallen els diferents continguts relacionats amb els àmbits temàtics que la recerca ha posat de manifest que resulten útils per entomar el treball de prevenció i protecció davant l'abús sexual infantil i els recursos del projecte que poden resultar d'utilitat:

ÀMBIT	CONTINGUTS	RECURSOS DEL PROJECTE
Drets dels infants	<ul style="list-style-type: none"> • Què són els drets dels infants? • Com ajudem als infants a entendre que són persones subjectes de drets? Com els ensenyem a fer valdre els seus drets? • Com treballar els drets dels infants en l'àmbit escolar? I en la família? • Què implica integrar els drets dels infants en l'acció educativa de l'escola? I en la família? • Com podem construir una relació educativa basada en els drets dels infants a l'escola? I a casa? 	<p>Eina 3 Manual del professor</p> <p>Eina 4 Material per a famílies i infants</p>
Educació afectiva i sexual	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolupament psico-sexual adaptat al moment evolutiu dels infants: com en parlem? • Educació emocional i afectivitat. • Intimitat i dret al propi cos. • Assertivitat i dret a dir no. 	<p>Eina 3 Manual del professor</p> <p>Eina 4 Material per a famílies i infants</p>
Entenent l'abús sexual infantil i activant respostes adequades.	<ul style="list-style-type: none"> • La realitat de l'abús sexual infantil: concepte, prevalença, dinàmica i indicadors. • El secret, la vergonya i la culpa com elements que cronifiquen l'abús sexual infantil. • Com parlar de l'abús sexual infantil amb els infants. • Crear relacions educatives que acullen i acompanyen els infants. • Detectar situacions de risc i actuar adequadament des de la relació educativa. 	<p>Eina 3 Manual del professor</p> <p>Eina 4 Material per a famílies i infants</p> <p>O5 Material de sensibilització</p>

Clima relacional i xarxa de confiança.	<ul style="list-style-type: none"> • El bon tracte: com construïm relacions sanes amb i entre els infants des de la relació educativa a l'escola? I a casa? • Codis de conducta consensuats i vinculants: acció professional a l'escola basada en el bon tracte. • Ajudar els infants a detectar situacions que no els fan sentir bé, a configurar la seva xarxa de persones de confiança ("<i>safety maps</i>") i demanar ajuda. 	<p>Eina 3 Manual del professor</p> <p>Eina 4 Material per a famílies i infants</p> <p>O5 Material de sensibilització</p>
--	--	--

Un cop determinats els continguts a treballar amb els diferents col·lectius caldrà establir la temporalització de les accions a emprendre i configurar un calendari coherent amb el treball educatiu en el marc de l'escola. Alhora caldrà preveure les accions per involucrar a les famílies i els agents de la xarxa comunitària en el procés.

5) SEGUIMENT I AVALUACIÓ DE LA IMPLEMENTACIÓ DE LA INTERVENCIÓ

Fer un seguiment i avaluació continuat de la nostra intervenció ens ha de servir per poder visualitzar si allò que s'havia planificat avança de la manera prevista, funciona, sorgeixen dificultats, necessitem suports extra per poder-hi fer front, etc. També ens ha de permetre, un cop finalitzades les accions, valorar si s'han generat canvis significatius que ens apropin a la visió que havíem construït col·lectivament en relació a una escola que treballa de forma efectiva per la prevenció i protecció de l'abús sexual infantil.

Pel tipus de programa que proposem, entenem el seguiment i l'avaluació en clau de procés i no com una simple fiscalització d'èxits o fracassos. Es tracta de que el seguiment i avaluació ens ajudin a enriquir el la nostra intervenció amb els aprenentatges que hem assolit.

Per poder recollir i analitzar aquesta informació, cal preveure espais de reflexió al llarg de la implementació i eines que facilitin la sistematització de les dades necessàries.

Per facilitar aquest procés, en el marc del present programa proposem una eina per guiar aquesta reflexió. Es tracta d'un qüestionari que permet recollir informació sobre la percepció dels canvis ocorreguts en el marc del programa per part dels diferents col·lectius que hi participen: infants, professorat, famílies i xarxa comunitària (Annex 2: qüestionari POST- ICH).

Aquesta informació hauria de ser recollida des del grup promotor a través de les activitats que es considerin més oportunes en la línia del que ja s'ha comentat en l'apartat referent a l'anàlisi de l'estat de situació (grups de discussió amb cada col·lectiu per separat, entrevistes individualitzades amb representants de cada col·lectiu...).

Un cop recopilada la informació, el grup promotor hauria de poder valorar i prendre decisions per tal de continuar avançant envers la visió compartida.

3. ANNEXES

- Annex 1: Qüestionari PRE (ICH)
- Annex 2: Qüestionari POST (ICH)

Fulla d'avaluació

País:

PRE-INTERVENCIÓ

Escola:

Al: Director/a

Benvolgut/a,

Moltes gràcies per participar en la implementació del projecte "Breaking the Silence Together". Com a projecte de prevenció de l'abús sexual infantil, "Breaking the Silence Together" té l'objectiu d'incrementar la conscienciació del personal docent, famílies i infants en quants als drets dels últims i els riscos de l'abús sexual infantil.

Amb el següent qüestionari, ens agradaria que ens proporcionessin coneixement sobre les pràctiques que la seva escola duu a terme en relació a la prevenció l'abús sexual infantil i el coneixement del personal escolar, les famílies i els infants en relació a aquest tema.

En cas que més gent contribuís a la complementació del qüestionari, si us plau, marqui les seves posicions:

Professor/a facilitador/a del projecte

Alumnes participant en el projecte preventiu

Famílies

A. Programes preventius anteriors

Ha implementat la seva escola algun altre programa de prevenció d'abús infantil?

No Si

Si és que si, si us plau, especifiqueu:

	Tema del programa de prevenció	Durada	Any	Agència a càrrec
1	Abús Infantil en general			
2	Abús sexual infantil en concret			
3	Educació sexual			
4	Igualtat de gènere i gènere estereotips			
5	Altres (si us plau, especifiqueu)			

Si us plau, marqui el requadre segons els grups destinataris, en relació a la freqüència amb la que s'han abordat les proves o altres programes de prevenció.

	Grup destinatari	Mai	Rarament (una vegada en 5 anys)	Normalment (una vegada cada 2 anys)	Molt sovint (cada any)
1	Infants	☐	☐	☐	☐
2	Famílies	☐	☐	☐	☐
3	Comunitat	☐	☐	☐	☐
4	Professors/es	☐	☐	☐	☐

B. Abordar l'abús sexual infantil a les escoles

Té la seva escola alguna guia n cas que hi hagi sospita o un cas d'abús sexual infantil?

No Si

Sap quin protocol seguir a l'hora de tractar una sospita o aparició d'un cas d'abús sexual infantil?

No Si

Segueix la seva escola alguna guia en cas que s'informi o es sospiti d'algun cas d'abús sexual infantil?

No Si

Si es que sí, podria definir si és un programa nacional, regional o de l'escola?

Programa Nacional Programa Regional Programa escolar

Podria descriure els passos que normalment es segueixen?

.....

.....

.....

Ha lidiat, alguna vegada, la seva escola amb un (reportat o sospitat) cas d'abús sexual infantil?

No Si

Ha cooperat en prevenció o intervenció de l'abús sexual infantil amb altres organitzacions, serveis públics i la comunitat?

No Si

C. Ambient escolar

Un ambient escolar positiu normalment correspon amb un comportament respectuós i de confiança entre alumnes i professors/es; respecte i solidaritat entre estudiants i l'absència de violència a l'escola. Tenint això en compte, si us plau, marqui quina freqüència descriu millor la situació a la seva escola:

	Atmosfera a l'escola...	Gens bona	No massa bona	Bona	Molt bona
1	Entre estudiants	☐	☐	☐	☐
2	Entre estudiants i professors	☐	☐	☐	☐

Ara, si us plau, marqui quina freqüència descriu millor la situació a l'aula que està participant en el projecte "Breaking the Silence Together":

	Atmosfera a l'escola...	Gens bona	No massa bona	Bona	Molt bona
1	Ente estudiants	☐	☐	☐	☐
2	Entre estudiants i professorat	☐	☐	☐	☐

D. Coneixement

Personal de l'escola

Si us plau, puntuï les següents afirmacions en base a una escala d'11, on 0 és cap (avaluació mínima) i 10 és total (avaluació màxima)

	Sé...	Puntuació
a	com respondre davant una sospita d'un cas d'abús sexual infantil en un context sota la meva responsabilitat	
b	com respondre a una revelació d'abús sexual infantil en un context sota la meva responsabilitat	
c	amb quines agències i organització he de col·laborar per prevenir o intervenir en cas d'abús sexual infantil	
d	quines senyals indiquen un possible cas d'abús sexual infantil	
e	com comunicar-me amb el menor i parlar de la seva seguretat	
f	com parlar amb els infants sobre la sexualitat, els seus drets i la igualtat de gènere	
g	com comunicar-se amb els pares o responsables legals i parlar sobre la seguretat dels seus fills	
h	com implementar una estratègia per la prevenció de l'abús sexual infantil a l'aula o a l'escola	

	Estic segur/a	Puntuació
a	de saber respondre a un cas o sospita d'abús sexual infantil	
b	d'implementar un programa de prevenció d'abús sexual infantil a la meua escola o aula	
c	de parlar amb els infants sobre temes de sexualitat, igualtat de gènere, límits, auto-confiança, respecte, situacions de risc	
d	de parlar amb els pares i la comunitat sobre la seguretat dels infants	

	Espero que aquest projecte	Puntuació
a	Em doni seguretat a l'hora de respondre davant els casos d'abús sexual infantil	
b	M'informi sobre l'abús sexual infantil	
c	Em doni totes les activitats i materials necessaris per ensenyar als infants sobre els seus drets, riscos i seguretat	
d	Fer que els infants siguin més conscients dels seus drets i potencials riscos	
e	Ajudar als infants a entendre la diferència entre una mala carícia i una bona carícia	
f	Millorar l'atmosfera de l'escola/ aula	
g	Trobar una manera de cooperar de manera efectiva en la protecció dels infants	

Si us plau, marqui si les afirmacions següents són vertaderes o falses:

	Afirmació	V	F
1	Si un menor revela que ha estat sexualment agredit, li prometo que no diré res a ningú.		
2	L'abusador és sempre algú desconegut pel menor o la família del menor.		
3	És innecessari ensenyar als infants sobre sexualitat i seguretat, ja que és quasi impossible que un menor pateixi abusos sexuals.		
4	Respectar els límits de les altres persones és una cosa que s'ha d'ensenyar a casa i no a l'escola.		
5	No puc intervenir si el menor està sent abusat per un dels pares.		
6	Una carícia d'un adult a un menor sempre és una carícia negativa.		

Famílies

Si us plau, puntuï les següents afirmacions en base a una escala d'11, on 0 és cap (avaluació mínima) i 10 és total (avaluació màxima)

	Sé...	Puntuació
a	Com identificar si els meus fills estan patint abusos sexuals	
b	On contactar (agències, organitzacions) en cas que el meu fill estigui en perill i necessito suport	
c	com parlar amb el meu fill sobre la sexualitat i la seguretat	
d	Com establir dinàmiques preventives d'abús sexual infantil a la meua família	
e	La meua obligació, segons la llei és protegir als infants i denunciar delictes contra ells	

	Espero que aquest projecte	Puntuació
a	Em doni seguretat a l'hora de respondre davant els casos d'abús sexual infantil	
b	M'informi sobre l'abús sexual infantil	
c	Em doni totes les activitats i materials necessaris per ensenyar als infants sobre els seus drets, riscos i seguretat	
d	Fer que els infants siguin més conscients dels seus drets i potencials riscos	
e	Ajudar als infants a entendre la diferència entre una mala carícia i una bona carícia	
f	Millorar l'atmosfera de l'escola/ aula	
g	Trobar una manera de cooperar de manera efectiva en la protecció dels infants	

Infants

a. Si us plau, indiqueu si considereu que les afirmacions següents són vertaderes o falses:

	Afirmació	T	F
1	Està bé dir "no" i apartar-se, si algú ens toca de manera que no ens agrada		
2	Hem de deixar que els adults ens toquin, ens agradi o no		
3	Sempre hem de guardar els secrets		
4	Els desconeguts semblen persones normals		
5	Sempre podem distingir a un estrany – semblen dolents		
6	Si la nostra cangur ens diu que ens traiem la roba i no es moment d'anar a dormir o de banyar-nos, ho hem de fer		
7	Si algú ens toca de manera que no ens agrada, ho hem de dir fins que algú ens cregui		
8	Si ens passa alguna cosa sempre és culpa nostra		
9	Si una persona ens ofereix un caramel o un regal sempre és una bona persona		
10	Els nois no s'han de preocupar perquè algú els toqui les seves parts íntimes		

b. Si us plau, indiqueu què penseu de les següents afirmacions:

1. Sé on demanar ajuda, en cas que no em senti segur/a

No estic d'acord Estic d'acord

2. Vull aprendre més sobre la meva seguretat

No Si

Si és que sí, com et faria sentir?

Espantat/ada Sense canvi de sentiments Més fort/a

Gràcies pel seu temps!

Fulla d'avaluació
PRE-INTERVENCIÓ

País:
Escola:
Al: Director/a

Benvolgut/a,

Moltes gràcies per participar en la implementació del projecte "Breaking the Silence Together". Com a projecte de prevenció de l'abús sexual infantil, "Breaking the Silence Together" té l'objectiu d'incrementar la conscienciació del personal docent, famílies i infants en quants als drets dels últims i els riscos de l'abús sexual infantil.

Amb el següent qüestionari, ens agradaria que ens proporcionessin coneixement sobre el programa preventiu en el que acaba de participar. D'aquesta manera, serem capaços d'estimar els aspectes positius i negatius del projecte per tal de fer les millores pertinents.

En cas que més gent hagi contribuït a la complementació del qüestionari, si us plau, marqui les seves posicions:

Professor/a facilitador/a del projecte

Alumnes participant en el projecte preventiu

Famílies

E. Ambient escolar

Un ambient escolar positiu normalment correspon amb un comportament respectuós i de confiança entre alumnes i professors/es; respecte i solidaritat entre estudiants i l'absència de violència a l'escola. Tenint això en compte, si us plau, marqui quina freqüència descriu millor la situació a la seva escola després d'haver implementat el projecte "Breaking the Silence Together"

	Atmosfera a l'escola...	Gens bona	No massa bona	Bona	Molt bona
1	Entre estudiants	☐	☐	☐	☐
2	Entre estudiants i professors	☐	☐	☐	☐

Ara, si us plau, marqui quina freqüència descriu millor la situació a l'aula que ha participat en el projecte "Breaking the Silence Together":

	Atmosfera a l'escola...	Gens bona	No massa bona	Bona	Molt bona
1	Ente estudiants	☐	☐	☐	☐
2	Entre estudiants i professorat	☐	☐	☐	☐

F. Coneixement

Personal de l'escola

Si us plau, puntuï les següents afirmacions en base a una escala d'11, on 0 és cap (avaluació mínima) i 10 és total (avaluació màxima)

	Sé...	Puntuació
a	com respondre davant una sospita d'un cas d'abús sexual infantil en un context sota la meva responsabilitat	
b	com respondre a una revelació d'abús sexual infantil en un context sota la meva responsabilitat	
c	amb quines agències i organització he de col·laborar per prevenir o intervenir en cas d'abús sexual infantil	
d	quines senyals indiquen un possible cas d'abús sexual infantil	
e	com comunicar-me amb el menor i parlar de la seva seguretat	
f	com parlar amb els infants sobre la sexualitat, els seus drets i la igualtat de gènere	
g	com comunicar-se amb els pares o responsables legals i parlar sobre la seguretat dels seus fills	
h	com implementar una estratègia per la prevenció de l'abús sexual infantil a l'aula o a l'escola	

	Estic segur/a	Puntuació
a	de saber respondre a un cas o sospita d'abús sexual infantil	
b	d'implementar un programa de prevenció d'abús sexual infantil a la meua escola o aula	
c	de parlar amb els infants sobre temes de sexualitat, igualtat de gènere, límits, auto-confiança, respecte, situacions de risc	
d	de parlar amb els pares i la comunitat sobre la seguretat dels infants	

	Espero que aquest projecte	Puntuació
a	Em doni seguretat a l'hora de respondre davant els casos d'abús sexual infantil	
b	M'informi sobre l'abús sexual infantil	
c	Em doni totes les activitats i materials necessaris per ensenyar als infants sobre els seus drets, riscos i seguretat	
d	Fer que els infants siguin més conscients dels seus drets i potencials riscos	
e	Ajudar als infants a entendre la diferència entre una mala carícia i una bona carícia	
f	Millorar l'atmosfera de l'escola/ aula	
g	Trobar una manera de cooperar de manera efectiva en la protecció dels infants	

Si us plau, marqui si les afirmacions següents són vertaderes o falses:

	Afirmació	V	F
1	Si un menor revela que ha estat sexualment agredit, li prometo que no diré res a ningú.		
2	L'abusador és sempre algú desconegut pel menor o la família del menor.		
3	És innecessari ensenyar als infants sobre sexualitat i seguretat, ja que és quasi impossible que un menor pateixi abusos sexuals.		
4	Respectar els límits de les altres persones és una cosa que s'ha d'ensenyar a casa i no a l'escola.		
5	No puc intervenir si el menor està sent abusat per un dels pares.		
6	Una carícia d'un adult a un menor sempre és una carícia negativa.		

Registre de revelacions

Durant o després de la implementació del projecte, algun nen o altres ha revelat un cas d'abús sexual infantil?

No Si

I un altre tipus d'abús?

No Si

Famílies

Si us plau, puntuï les següents afirmacions en base a una escala d'11, on 0 és cap (avaluació mínima) i 10 és total (avaluació màxima)

	Sé...	Puntuació
a	Com identificar si els meus fills estan patint abusos sexuals	
b	On contactar (agències, organitzacions) en cas que el meu fill estigui en perill i necessito suport	
c	com parlar amb el meu fill sobre la sexualitat i la seguretat	
d	Com establir dinàmiques preventives d'abús sexual infantil a la meua família	
e	La meua obligació, segons la llei és protegir als infants i denunciar delictes contra ells	

	Espero que aquest projecte	Puntuació
a	Em doni seguretat a l'hora de respondre davant els casos d'abús sexual infantil	
b	M'informi sobre l'abús sexual infantil	
c	Em doni totes les activitats i materials necessaris per ensenyar als infants sobre els seus drets, riscos i seguretat	

d	Fer que els infants siguin més conscients dels seus drets i potencials riscos	
e	Ajudar als infants a entendre la diferència entre una mala carícia i una bona carícia	
f	Millorar l'atmosfera de l'escola/ aula	
g	Trobar una manera de cooperar de manera efectiva en la protecció dels infants	

Infants

c. Si us plau, indiqui si considera que les afirmacions següents són vertaderes o falses:

	Afirmació	T	F
1	Està bé dir "no" i apartar-se, si algú ens toca de manera que no ens agrada		
2	Hem de deixar que els adults ens toquin, ens agradi o no		
3	Sempre hem de guardar els secrets		
4	Els desconeguts semblen persones normals		
5	Sempre podem distingir a un estrany – semblen dolents		
6	Si la nostra cangur ens diu que ens traiem la roba i no es moment d'anar a dormir o de banyar-nos, ho hem de fer		
7	Si algú ens toca de manera que no ens agrada, ho hem de dir fins que algú ens cregui		
8	Si ens passa alguna cosa sempre és culpa nostra		
9	Si una persona ens ofereix un caramel o un regal sempre és una bona persona		
10	Els nois no s'han de preocupar perquè algú els toqui les seves parts íntimes		

d. Si us plau, indica què penses de les següents afirmacions:

1. Sé on demanar ajuda, en cas que no em senti segur/a

No estic d'acord Estic d'acord

En cas que estiguis d'acord, en quines persones penses? (es pot triar més d'una opció)

Membres de la família específics

Tots els adults

Tost els meus companys de classe

El/ la meu/va professor/a i altres membres de l'escola

Membres d'algun servei públic específic

Membres d'alguna organització específica per ajudar a infants en risc

2. He après moltes coses participant en aquest projecte

No estic d'acord Estic d'acord

En cas que estiguis d'acord, si us plau, indicans quines coses has après:

1	Protecció del cos: tinc dret a dir no davant carícies no desitjades	☐
2	Bones carícies versus males carícies; depèn de com em sento sobre les carícies	☐
3	Parts privades: genitals i zona del pit o les zones cobertes per un banyador	☐
4	No secrets: diferències entre una sorpresa (informació positiva) i els secrets – els nens/es tenen permís per explicar els secret tot i que hagin promès que no els diran a ningú	☐
5	Els nens/es han de revelar l'abús i si no els creu un primer adult, han de seguir explicant-ho fins que algú els cregui – desenvolupar una llista de persona que podem triar si hem estat abusats	☐
6	Qui és un estrany: “Un estrany és aquella persona que no coneixem, tot i que la persona digui que coneix a la nostre mare o pare. Els desconeguts normalment són i actuen de manera normal, per tal no els podem distingir per com són.”	☐
7	Gent de la família: inclou aquells familiars llunyans i propers que poden tocar al menor de manera inapropiada	☐
8	Trucs: exemples explícits sobre com un adult pot persuadir a un menor per que els acompanyi, per exemple, oferir caramels, demanar ajuda per trobar cadells perduts, dir que els acompanyen a buscar als pares dels infants...	☐
9	“Si han abusat sexualment de tu, no és culpa teva”: no culpabilitzar-se. Els adults són els únics responsables d'actuar de manera inapropiada amb un nen/a	☐
10	Tant nois com noies han de ser conscients	☐

3. Com et sents ara que has après aquestes coses?

Espantat/ada

Sense canvi de sentiments

Més fort/a

4. T'agradaria compartir algun comentari sobre el projecte en el que acabes de participar?